

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРІОРИТЕТИ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

Семенов О. М.

ВСТУП

Повномасштабна військова агресія росії в Україну кардинально змінила ціннісні вектори розвитку держави, вплинула на ціннісні орієнтири кожної родини, скорегувала соціальні виміри освіти. Т. Ключко, О. Росса¹ слушно зауважують, що війна триває і за мовні кордони, і за територію людини, і за майбутнє світу. Воєнні реалії стимулювали потужний сплеск розвитку і «переможну ходу української мови» як гаранта «зміцнення державної єдності, системотвірного складника української громадянської нації»², невід’ємну складову національної безпеки України.

До пріоритетів Стратегії національної безпеки України (2020)³ віднесено незалежність та державний суверенітет; європейську та євроатлантичну інтеграцію (п. 5), розвиток людського капіталу України, зокрема, через модернізацію системи дошкільної та повної загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти, приведення освітніх стандартів до потреб суспільного розвитку та найкращих світових зразків (п. 57).

Незважаючи на кризові обставини, українська вища освіта зберігає стійкість і продовжує розвиток. З утвердженням державницької, націєтворчої ролі української мови в умовах війни переосмислюється і місія філологічної освіти. У 2022 році професію філолога, як показує аналіз вступної кампанії, визнали однією з найбільш популярних в українських закладах вищої освіти: 36596 вступників обрали своїм основним фахом філологію⁴. Кваліфікація вчителя, редактора, журналіста, перекладача бажана для багатьох працевдавців.

¹ Ключко Т. В. Росса О. В. Формування мовної стійкості здобувачів вищої освіти в умовах війни. *Young Scientist*. 2023. № 1.1 (113.1). С. 23–26.

² Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.

³ Стратегія національної безпеки України. Безпека людини – безпека країни. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

⁴ Барсукова О. У топі – «Право» та Львівська політехніка. Перші результати вступної кампанії-2022. *Українська правда*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/10/19/250913/>

Пандемія COVID 19, а наразі й широкомасштабна збройна агресія російської федерації увиразнили як глобалістські цінності інноваційної особистості (В. Кремень)⁵, так і націєтворчі, громадянські цінності професії вчителя: риси психолога і лінгвіста, педагога і літературознавця, культуролога, естета, котрий «утверджує українську мовну стійкість молодих громадян у суспільстві»⁶. Такі зауваги зумовлюють якісно оновити зміст освітніх програм підготовки майбутніх учителів української філології з урахуванням європейських, світових пріоритетів та набутого «в умовах російської навали і насадження шовіністичних ідеологем «русського миру»⁷ національного досвіду.

Значною мірою розвиток фахових компетентностей майбутніх учителів, визначених у Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020)⁸, можливий завдяки партнерській узаємодії стейкхолдерів, що наразі «стають осередками психологічної підтримки, національно-патріотичного виховання, академічної культури»⁹.

Мета дослідження – окреслити деякі аспекти європейських пріоритетів та національні практики підготовки майбутніх учителів української філології в умовах війни з урахуванням педагогічного партнерства.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: окреслити європейські цінності щодо підготовки майбутніх учителів-філологів, важливі для оновлення освітніх програм підготовки майбутнього вчителя української філології; схарактеризувати деякі аспекти фахової підготовки, фахової практики у вимірах педагогічного партнерства ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка зі стейкхолдерами.

⁵ Кремень, В. Г. Підготовка вчителя: виклики і відповіді: За результатами наукової доповіді на засіданні Стратегічної сесії керівників закладів вищої освіти, 1 березня 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. № 5 (1). Р. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5104>

⁶ Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

⁷ Кайдаш А., Хомич В. Соціально-лінгвістичні доміанти підготовки здобувачів освіти в умовах війни. *Scientific Collection "InterConf"*. 2023. № (145). Р. 181–187. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2595>

⁸ Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти». 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

⁹ Семеног О. М., Вовк М. П. Педагогічне партнерство в умовах воєнних реалій: Досвід взаємодії Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України і Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4 (2). Р. 1–14. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4214>

З метою вирішення завдань та досягнення мети використано **комплекс методів**: інтерпретаторсько-аналітичний – для вивчення офіційних і нормативних документів, наукових праць, стандартів вищої освіти, освітньо-професійних програм підготовки філологів; прогностичний – для виявлення можливостей ефективного упровадження елементів європейського досвіду в підготовку майбутніх українських філологів; представлення й узагальнення досвіду співпраці ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка зі стейкхолдерами.

1. Європейські пріоритети (цінності) і практики щодо підготовки майбутніх учителів-філологів

Відповідно до стандартів вищої освіти підготовка майбутніх українських філологів (освітні рівні бакалавр та магістр) здійснюється на філологічних факультетах університетів. Як свідчить статистика у 2022 році, спеціальність «Середня освіта. Українська мова і література» увійшла до рейтингових за кількістю рекомендованих на бюджет¹⁰.

Підготовка конкурентоспроможного вчителя і розвиток у закладі вищої освіти ключових компетентностей у майбутніх учителів мають урахувати європейські і світові тенденції. У Педагогічній Конституції Європи, розробленій В. Андрущенком (Україна), М. Гунцінгером (Німеччина), А. Гайжутісом (Литва) і схваленій Асоціацією ректорів педагогічних університетів Європи у Франкфурті-на-Майні (Німеччина) у травні 2013 року, серед пріоритетних компетентностей учителя XXI століття було визначено: уміння забезпечити навчальне середовище, яке сприяє благополуччю кожної дитини і формує її багатий духовний світ; комунікативна компетентність (вільне володіння кількома європейськими мовами); компетентність самоідентичності; компетентність справедливості; лідерська компетентність; дослідницько-аналітична компетентність; здатність навчатися протягом життя; емпатія (здатність розуміти переживання учня чи студента та співпереживати у процесі спілкування)¹¹.

У 2022 році серед пріоритетних тенденцій розвитку освіти–формування культури безпечної поведінки. Російське вторгнення в Україну змусило багатьох учнів, учителів покинути рідні установи

¹⁰ Барсукова О. У топі – «Право» та Львівська політехніка. Перші результати вступної кампанії – 2022. *Українська правда*. URL: <https://life.prawda.com.ua/society/2022/10/19/250913/>

¹¹ Pedagogical Constitution of Europe. URL: <http://www.arpue.org/index.php/uk/chasopysyevropejski-pedahohichni-studii/pedahohichna-konstytutsiia-yevropy>.

в пошуках захисту за кордоном, водночас багато залишаються в Україні. Частина закладів освіти пошкоджені або зруйновані, і ці цифри продовжують зростати.

А. Грицак, В. Добринський, В. Івашкевич, Д. Коломієць, О. Хомік доводять важливість розроблення дієвих методик підготовки педагогів до формування культури безпечної поведінки шкільної молоді¹² з урахуванням досвіду таких європейських країн, як Албанія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Сербія, Словенія, Хорватія, а також Республіки Косово. Дослідники наводять приклади навчання студентів та учнів в Косово у 1980–1999 рр., коли в країні розвивалася паралельна система освіти, функціонували таємні домашні школи для навчання албаномовних дітей рідною мовою.

Підтримка вразливих категорій учнів і студентів є ключовим тематичним питанням у політиках і практиках країн Європейського Союзу. З 2022 року Рада Європейського Союзу запровадила широку політику та заходи для підтримки українських студентів-біженців в Європі (Європейська комісія, ЕАСЕА, звіти Eurydice).

Цінними для розвитку української філологічної освіти є практики країн Європи щодо Європейського простору вищої освіти (ЄПВО). У документах Саміту міністрів освіти (2020)¹³, в наукових джерелах^{14, 15} представлено актуальні рекомендації щодо формування ЄПВО до 2030 року. ЄПВО охарактеризовано як простір *інноваційний*, з новими ефективними методами і практиками навчання, викладання і дослідження; *інклюзивний*, з рівноправним доступом усіх учасників освітнього процесу до вищої освіти, *партнерський* – зі спільними інструментами міжнародної співпраці між закладами освіти, мобільністю співробітників і студентів.

¹² Коломієць Д. І., Івашкевич В. М., Грицак А. В., Добринський В. С., Хомік О. М. Необхідність вивчення європейського досвіду організації освітнього процесу в умовах воєнного стану та в післявоєнний час. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. С. 164–167. https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39095/Kolomiets_Ivashkevych_.pdf?sequence=1

¹³ Rome Ministerial Communiqué, 2020. URL: <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2020/09/Preview-of-the-2020-Rome-Ministerial-Communiqué%3%A9.pdf>

¹⁴ Європейський простір вищої освіти: параметри та експертизи: навчальний посібник / укладачі: Батечко Н. Г., Бульвінська О. І., Локшина О. І., Мосьпан Н. В., Проценко О. Б., Сисоева С. О., Соколова І. В.; за ред. Сисоевої С. О. Київ, 2020. 152 с.

¹⁵ Харченко І. І. Теоретичні та прикладні аспекти розвитку філологічної освіти В УКРАЇНІ та в країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 38. Т. 1. С. 4. URL: <http://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/7860>

1 березня 2023 року на засіданні Стратегічної сесії керівників закладів вищої освіти президент НАПН України В.Кремень означив найбільш загальні європейські та світові тенденції цивілізаційного розвитку: інноваційний тип прогресу, глобалізація, інтернаціоналізація, процеси євроінтеграції і формування європейської ідентичності, вільне володіння поряд з державною і рідною мовами англійською мовою; цифровізація усіх сфер життя, готовність до професійної діяльності в умовах включення в усі сфери життя штучного інтелекту¹⁶. Підготувати особистість, яка б відповідала освітнім тенденціям і цінностям, можливо, якщо системно розвивати мислення, створювати на заняттях проблемні ситуації, в пошуках розв'язання яких, учні, студенти навчатимуться генерувати нові ідеї і створювати нові знання.

Європейські пріоритети та європейський досвід важливий для оновлення української філологічної освіти.

Є. Мітькіна, Н. Стрелок, А. Самлюк¹⁷, Т.Салтикова¹⁸ здійснили аналіз змісту бакалаврських програм філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти Німеччини, Франції, Австрії, Нідерланд, Польщі, Литви, Латвії, Естонії й узагальнили окремі аспекти, які доцільно враховувати в організації освітнього процесу в українських ЗВО: збереження національної мови й елементів національної вищої освіти; децентралізація системи вищої освіти; цифровізація освітнього процесу, значна кількість вибіркових дисциплін; активізація міжнародного співробітництва й академічної мобільності; співпраця із замовниками освітніх послуг; взаємодія освіти та науки; обов'язкове написання кваліфікаційної роботи; викладання фахових дисциплін як державною мовою, так і іноземною мовою.

На основі порівняння та узагальнення дослідники виокремили такі риси іноземних програм: у більшості європейських країн підготовка бакалавра філолога триває 3 роки (180 кредитів ЄКТС), в Україні – 3 роки і 10 місяців (240 кредитів ЄКТС); в європейських освітніх програмах означено насамперед фахові дисципліни, в українських – обов'язковий блок включає як філологічні, так і загальні дисципліни

¹⁶ Кремень В. Г. Підготовка вчителя: виклики і відповіді: За результатами наукової доповіді на засіданні Стратегічної сесії керівників закладів вищої освіти, 1 березня 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. № 5 (1). Р. 1–6. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5104>

¹⁷ Стрелок Н., Самлюк А., Мітькіна Є. Відмінність і подібність систем вищої філологічної освіти України та європейських держав. *Академічні візії*. 2023. Вип. 18. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/220>

¹⁸ Салтикова Т. О. Особливості організації професійної підготовки вчителів у Франції. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 38. С. 182–187. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/38.36.24>.

(Філософія, Основи екології тощо); наявні подвійні профілі вищої освіти (Естонія, Латвія, Литва, Німеччина); у більшості європейських країн є можливість отримати додаткову спеціалізацію, не споріднену із філологією (наприклад, з хімії, економіки, політології); спостерігається поєднання теоретичної (2 роки) та практичної підготовки (2 роки) (Франція).

В. Ліпич, О. Кузьменко, І. Беркешук¹⁹ наголошують, що з початком світової пандемії та війни прискорилися і зміни в розвитку філологічної освіти й акцентують увагу на інтегративній освіті, адаптивному навчанні, культурі цифровізації, вихованні у студентів цифрових навичок, проєктному навчанні, що властиве для більшості європейських країн.

Для вищої філологічної освіти, зазначає І. Харченко, властиві і тенденції полікультурності, що реалізуються у вивченні культурно-освітніх цінностей інших культур на основі знань культури своєї етнокультурної групи, а також взаємодії всіх культур на принципах взаєморозуміння, толерантності та суспільного діалогу²⁰.

Питання щодо збереження культурного багатства і розвитку мовного різноманіття для взаєморозуміння між народами, як показує огляд, є пріоритетними в законодавчих і нормативних документах європейських держав: «Глобальна ініціатива «Освіта передусім» («Education First», 2012)²¹, резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи (2017)²². У «Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти» (2001)²³ представлено принципи мовної політики європейських держав: оволодіння мовами для увиразнення взаємодії та взаєморозуміння; запровадження єдиних вимог для подальшої співпраці і координації національної політики в галузі викладання та вивчення сучасних мов.

Прокоментуємо означені тенденції на прикладі Університету міста Гетеборг Швеції (Goteborg University)²⁴. В університеті, зокрема як показує аналіз сайту, дотримуються рекомендацій Комітету міністрів

¹⁹ Ліпич В. М., Кузьменко О. Ю., Беркешук І. С. Філологічна наука й освіта України в умовах війни та глобальних викликів розвитку. *Академічні візії*. 2023. Випуск 16. <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/152>

²⁰ Харченко І. І. Теоретичні та прикладні аспекти розвитку філологічної освіти В УКРАЇНІ та в країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 38. Т. 1. С. 4. URL: <http://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/7860>

²¹ Global Education First Initiative. URL: <http://www.unesco.org/new/en/gefi/home/>.

²² The new Ukrainian law on education: a major impediment to the teaching of national minorities' mother tongues URL: <http://assembly.coe.int>

²³ Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. докт. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.

²⁴ Göteborgs universitet. URL: spraket/var-forskarutbildning.

Ради Європи «Про сучасні мови»²⁵ (1998)) щодо пріоритету міжкультурного компоненту, компетенції «навчити вчитися», що сприяє розвитку багатомовності упродовж життя; максимально сприяє впровадженню європейського виміру в освіту.

В освітніх закладах європейських країн усе частіше наголошують на важливості підготовки філолога, котрий уміло володіє культурою роботи з текстами, створює різні типи текстів, медіатексти, віртуальні тексти, а також навчає учнів створювати такі тексти. Пов'язана така потреба зі зростанням ролі читацької грамотності в суспільстві і проведенням авторитетного Міжнародного дослідження якості освіти PISA (Programme for International Student Assessment) у 90 країнах світу у рамках освітніх програм Організації з економічного співробітництва та розвитку ОЕСР із 2000 р.

Зміст порівняльного дослідження складають компетентнісно орієнтовані тести з читання, математики та природничо-наукових дисциплін, мета проведення – оцінити якість функціонування освітніх систем у світі; серед завдань – з'ясувати, як, якою мірою 15-річні учні / студенти коледжів набули ключових знань і вмінь для повноцінної участі в житті суспільства, рівень їхньої готовності до розв'язування життєвих проблем і подолання викликів у незнайомих умовах чи нестандартних ситуаціях.

Міжнародне порівняльне дослідження якості освіти PISA у 2018 р. було спрямовано на перевірку рівня читацької грамотності підлітків: чи вміють знаходити в тексті потрібну інформацію, пояснити актуальність тексту, здійснити рефлексію, оцінити текст²⁶. Участь у заході взяли представники учнівства майже 90 країн, а українські школярі і студенти посіли 37–42 місце. Як показує аналіз документа, 25,9 відсотків опитаних не досягли навіть базового рівня; не виконали завдання на пошук актуальної інформації в тексті, на інтегрування змісту частин тексту для визначення його основної ідеї, не надали аналітичної оцінки тексту²⁷.

²⁵ Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти / наук. ред. докт. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.

²⁶ Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт.: М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін. ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с.

²⁷ PISA-2018. Результати. (Том I). Що учні знають та вміють робити: Міжнародний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 (переклад українською мовою) / переклад : Ларіна Т. В. ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 324 с.

З огляду на такі результати цінним є досвід європейських закладів вищої освіти, які фокусують роботу на формуванні компетентного читача, спроможного працювати з різними текстами/медіатекстами у паперовому та цифровому форматах. Зокрема, кафедра філології, літератури та лінгвістики Пізанського університету (Італія)²⁸ поєднує основні напрямки досліджень з класичної філології та модерністики. Основна мета досліджень полягає в реконструкції й аналітичному вивченні лінгвістичних та літературних текстів від давнини й дотепер.

Оновлені освітні програми в українських закладах вищої освіти мають бути більшою мірою зорієнтовані на підготовку вчителя до формування читацької грамотності учнів на засадах дослідження PISA–2018, що відповідає Закону України «Про освіту» (2017).

3 березня 2023 року Кабінет Міністрів України схвалив «Стратегію розвитку читання на період до 2032 року», відповідно до якої увиразнилась і тенденція до читання як життєвої стратегії: учитель має вміти забезпечувати стійкий інтерес до читання української книги та формування компетентного читача²⁹, бути здатним протидіяти атакам та пропаганді росії задля посилення інформаційного спротиву нашої країни.

Отже, з утвердженням державницької, націєтворчої ролі української мови і мовної стійкості переосмислюється в умовах війни і місія філологічної освіти. Європейські пріоритети та європейський досвід важливий для оновлення української філологічної освіти. Означені тенденції євроінтеграції і формування європейської ідентичності, культури безпечної поведінки, полікультурності, цифровізації, читання як життєвої стратегії увиразнюють готовність учителя-філолога до професійної діяльності в умовах невизначеності чи нестандартних ситуаціях освітнього процесу.

2. Фахова підготовка майбутнього вчителя української філології в умовах війни: деякі аспекти національного досвіду

Підготовка фахівців спеціальності 035 «Філологія» здійснюється в Україні за стандартами вищої освіти України для першого (бакалаврського) рівня (2019), другого магістерського рівня (2019). У 2023 році Міністерство освіти і науки України запропонувало для обговорення в закладах вищої педагогічної освіти проекти стандартів вищої освіти

²⁸ Belichenko O., Semenog O. European experience and ukrainian practices of ensuring academic integrity. *Media4u Magazine*. 2023. № 20. С. 2–6. URL: <http://www.media4u.cz/aktualvyd.pdf>

²⁹ *Стратегія розвитку читання на період до 2032 року*. Розпорядження КМУ від 3 березня 2023 року. Читання як життєва стратегія. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>.

спеціальності 014 Середня освіта і, зокрема, 014.01. Середня освіта. Українська мова і література: перший (бакалаврський)³⁰ та другий (магістерський)³¹ рівні.

У проєктах освітніх програм означені важливі фахові компетентності: здатність до конструктивної та безпечної взаємодії з учасниками освітнього процесу (ФК6), здатність забезпечувати функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища (ФК7). Затяжна пандемія COVID-19, повномасштабна війна на території України суттєво скорегували освітній процес, затулізували питання уведення дистанційного чи змішаного навчання у вищій школі, реалізації індивідуальної освітньої траєкторії розвитку здобувачів; обумовили потребу безпекових умінь, умінь учителів надавати психологічну допомогу учням та батькам, формувати культуру читання різних текстів/медіатекстів, цифрову культуру.

А. Грицак, В. Добринський, В. Івашкевич, Д. Коломієць, О. Хомік³² слушно зауважують про надзвичайну потребу «озброїти» всіх учасників освітнього процесу знаннями про правила поведінки під час тривоги, у сховищах, у незнайомій місцевості та в умовах різних надзвичайних ситуацій воєнного характеру. Віра в перемогу України значно посилюється, якщо в майбутніх учителів сформовані стресостійкість, аналітичне і критичне мислення, психологічний, соціокультурний і, зрештою, життєвий досвід³³.

Звернемося до національних практик, зокрема, досвіду Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (далі – СумДПУ імені А. С. Макаренка), в якому працює авторка дослідження.

³⁰ Проєкт стандарту вищої освіти України; перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта. Українська мова і література», 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-pershomu-bakalavrskomu-rivni-vishoyi-osviti>

³¹ Проєкт стандарту вищої освіти України; другий (магістерський) рівень, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта. Українська мова і література» 2023 URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-drugomu-magisterskomu-rivni-vishoyi-osviti>

³² Коломієць Д. І., Івашкевич В. М., Грицак А. В., Добринський В. С., Хомік О. М. Необхідність вивчення європейського досвіду організації освітнього процесу в умовах воєнного стану та в післявоєнний час. 2022 *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. С. 164–167. https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39095/Kolomiiets_Ivashkevych_.pdf?sequence=1

³³ Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. Нова українська школа: розвиток читачької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання : навчально-методичний посібник. Харків : Соняшник, 2020. 176 с.

Чинні освітньо-професійні програми (ОПП) СумДПУ імені А. С. Макаренка^{34, 35} загалом відповідають проектам стандартів вищої освіти України. У документі означено такі фахові компетентності, як виконувати комплексний дослідницький проєкт з актуальних проблем філології, методики та інших, суміжних із філологією, галузей знань; здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями в освітньому процесі; усвідомлення рівних можливостей і гендерних питань для забезпечення освітнього простору; навички організовувати дослідницьку діяльність учнів у позакласній роботі на засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів та партнерської взаємодії; осмислювати й упроваджувати у професійну діяльність різноманітні технології навчання, методи, прийоми і форми роботи.

Важливою тенденцією розвитку освітньо-професійної програми є створення можливостей для забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх учителів.

При визначенні результатів навчання урахували досвід подібних освітніх програм Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та ін.³⁶ Було враховано і досвід участі авторки в міжнародному проєкті «Інноваційний університет і лідерство», наукових консультацій із експертами Варшавського та Ягеллонського університетів (Польща)³⁷; результатом яких стала уведена навчальна дисципліна «Академічна культура педагога-дослідника».

³⁴ Освітньо-професійна програма 014 Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова). Перший (бакалаврський) рівень. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2022 URL: https://sspu.edu.ua/images/2022/docs/opp/so_ukrayinska_mova_561dc.pdf

³⁵ Освітньо-професійна програма Середня освіта 014 (Українська мова і література. Англійська мова). Другий (магістерський рівень). Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2022 URL: https://sspu.edu.ua/images/2022/docs/opp/opp_serednya_osvita_ukrayinska_mova_i_literatura_a_1e061.pdf

³⁶ Відомості про самооцінювання. Освітньо-професійна програма Середня освіта 014 (Українська мова і література. Англійська мова). Другий (магістерський рівень). Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2020 URL: https://sspu.edu.ua/images/2020/doc/09/zviti_pro_samoocinyuvannya_opp_serednya_osvita_ukrayinska_mova_i_literatura_angliyska_mova_4dce6.pdf

³⁷ Відомості про самооцінювання. Освітньо-професійна програма Середня освіта 014 (Українська мова і література. Англійська мова). Другий (магістерський рівень). Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2020 URL: https://sspu.edu.ua/images/2020/doc/09/zviti_pro_samoocinyuvannya_opp_serednya_osvita_ukrayinska_mova_i_literatura_angliyska_mova_4dce6.pdf

Участь кафедри української мови і літератури СумДПУ імені А. С. Макаренка у проєкті з інфомедійної грамотності IREX дозволила сертифікувати сім програм («Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах», «Методика навчання української літератури в закладах загальної середньої освіти», «Лінгводидактика», «Культура наукової мови», побудованих на засадах міждисциплінарної інтеграції.

Проєктні групи освітніх програм СумДПУ імені А. С. Макаренка постійно опікуються, як досягти програмних результатів і забезпечити сформованість інтегральної, загальних та фахових компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури.

Наскрізною ідеєю фахово-методичної підготовки майбутніх учителів в умовах воєнних реалій змісту вважаємо вислів українського методиста Б. Степанишина про те, що кожна дисципліна у вищій школі читається як частка культури нації. У змісті підготовки враховуємо проведений нами аналіз досвіду Швеції щодо підготовки майбутнього учителя рідної мови як культуромовної особистості, що дав можливість виявити особливості формування національно свідомої мовної особистості, яка володіє ефективними комунікативними стратегіями. Серед програмних результатів навчання бакалаврів філології в освітніх програмах Університету міста Гетеборг (Goteborg University) окреслено знання структури рідної мови та розуміння історії її розвитку, історії держави, культури, природи, географії та сучасних соціальних умов, в яких проживають носії цієї мови; здатність вербально висловлювати думки, почуття, коригувати власні дії відповідно до комунікативної ситуації³⁸.

Н. Бондаренко, С. Косянчук, провівши ретельний аналіз програмоутворення, приходять до висновку, що в закладах освіти має бути «державницьке розуміння української мови як віддзеркалення національного буття й культури, її ролі й місця в суспільстві без мовного рабства, важливості вивчення й повсюдного використання»³⁹.

Розглядаючи безпекові чинники у навчання української мови і літератури в середній і старій школі, враховуємо дослідницькі підходи Л. Мацько⁴⁰ стосовно поняття «мовна свідомість»: вербально виражені знання про світ; першоосновою для формування мовної свідомості є мовна спроможність, що наповнюється мовомисленням,

³⁸ Більш детально: Семенов О. М. Підготовка майбутнього учителя рідної мови як культуромовної особистості: досвід Швеції. *Педагогічні технології: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 9–10 (123–124). С. 361–371.

³⁹ Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Реформування навчальних програм: більше запитань, ніж відповідей. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 2. С. 112–119.

⁴⁰ Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 607 с.

мислеобразами, рефлексіями. Мовна свідомість формує когнітивний (пізнавальний) зміст мовлення⁴¹.

Ураховуємо і міркування О.Кулик⁴² стосовно мовної стійкості: в освітньому процесі важливо «навчити здобувачів освіти не лише обирати (за необхідності, й добирати) українське слово, робити модним «своє», а й свідомо, упевнено вживати його, переконливо послуговуватися ним в українськомовній комунікації».

Навчання здійснюємо на засадах дотримання принципу педагогічного партнерства викладача-наставника і студента – майбутнього вчителя.

У межах наукової розвідки зупинимось більш детально на такій складовій, як читацька грамотність.

Результати PISA–2018 спонукають викладачів закладів вищої педагогічної освіти здійснювати пошук дієвих інструментів у формуванні читацької грамотності здобувачів. Увиразнюють важливість такого проєкту і результати щорічних національних звітів щодо ЗНО з української мови і літератури. Нами спільно з учителькою Роменської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 5 Роменської міської ради Сумської області Ю.Плужник було проаналізовано результати ЗНО з української мови і літератури з 2018 по 2021 рік (узагальнено подано в табл. 1).

Таблиця 1

Результати ЗНО учасників з української мови і літератури⁴³

Учасники ЗНО	Роки			
	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5
Не вміють вправно сформулювати власну позицію щодо запропонованого дискусійного питання.	65 %	86 %	57,2 %	38,6 %

⁴¹ Більш детально: Текст у дослідницьких парадигмах: теорія і практика : колективна монографія / за заг. ред. О. М. Семенов. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. 248 с.

⁴² Кулик О. Формування мовної стійкості здобувачів вищої освіти на заняттях з української мови: доведення потреби. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2020. № 16. DOI: <https://doi.org/10.18372/2411-264X.16.14681>. URL: <https://jml.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/14681>

⁴³ Офіційні звіти про проведення ЗНО. *Український центр оцінювання якості освіти*. URL: <https://testportal.gov.ua/ofzvrit/>

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5
Не вміють підтвердити свою позицію доречними аргументами.	71 %	82 %	75 %	30,7 %
Узагалі не можуть сформулювати своєї позиції щодо запропонованого дискусійного питання.	-	-	-	26,6 %
Узагалі не наводять прикладів із літератури чи інших видів мистецтва.	52 %	52 %	54,8 %	48 %
Узагалі не наводять прикладів з історії чи власного досвіду.	42 %	40 %	34,2 %	37,6 %
Наявні порушення логічності, послідовності й несуперечливості викладу.	65,24 %	60 %	60 %	60,3 %
Кількість бланків Б з позначкою «Не відповідає темі»	1028	796	1197	1478
«Робота містить менше 100 слів»	8443	8834	5972	5905
Узагалі не написали власного висловлювання.	-	-	32565	40746

Як показує аналіз табл. 1, результати ЗНО з української мови і літератури упродовж кількох років поспіль засвідчують невтішну ситуацію: у 2018 р. 65 відсотків тестованих випускників шкіл не вміли вправно сформулювати свою позицію, 71 відсоток – аргументувати; у 2019 р. – 86 відсотків учасників не сформулювали свою позицію щодо запропонованого дискусійного питання, 82 відсотки не змогли підтвердити її доречними аргументами, 52 відсотки взагалі не навели прикладів із власного читацького чи мистецького досвіду; у 2020 р. – 20 відсотків узагалі не змогли сформулювати свою позицію щодо запропонованого дискусійного питання; у 2021 – 26,6 відсотків не підтвердили доречними аргументами свої позиції щодо запропонованого питання, 48 відсотків не навели прикладів із власного читацького досвіду; значна кількість випускників узагалі не писали власного висловлювання. У 2022 році в НМТ було використано лише тестові завдання закритого типу (вибір відповіді на встановлення відповідності тощо), завдань відкритого типу, зокрема на надання розгорнутої відповіді, що є традиційними для тестів ЗНО, не було представлено.

Такий стан читацької грамотності випускників шкіл актуалізує увиразнення підготовки майбутніх учителів української філології

в контексті практико орієнтованих результатів навчання у закладах вищої педагогічної освіти.

Читання з розумінням, формування здатності аналізувати, оцінювати письмовий текст, аргументувати, створювати власний продукт, формування патріота України і людини Європи – наскрізні позиції навчання української мови, української літератури визначено в методичних нормативних документах⁴⁴ й у «Стратегії розвитку читання на період до 2032 року»⁴⁵. Успіх читання й осмислення тексту (медіатексту) значною мірою, слушно зауважують І. Старагіна, В. Терещенко, А. Панченков⁴⁶, залежить від індивідуального досвіду здобувачів, набутих ними фонових знань, творчого мислення, а також від педагогічного партнерства і діалогу вчителя та учнів, викладачів і студентів.

Фахово-методичну підготовку майбутніх учителів української філології до формування читацької грамотності та мовної стійкості учнів розглядаємо як спеціально організований освітній процес, що здійснюється з урахуванням особистісного, компетентнісного, діяльнісного, текстоцентричного підходів.

Розглянемо проекти стандартів вищої освіти спеціальності Середня освіта. Українська мова і література (2023) в контексті означеного питання. Серед фахових компетентностей на бакалаврському рівні стандарту вищої освіти України спеціальності 014.01. Середня освіта. Українська мова і література виокремлено здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття і створення зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах, володіти методикою розвитку зв'язного мовлення здобувачів освіти у процесі говоріння й підготовки творчих робіт (ПК 3)⁴⁷...

До фахових компетентностей проекту стандарту на магістерському рівні віднесено здатність застосовувати у професійній педагогічній

⁴⁴ Методичні рекомендації щодо викладання української мови, української літератури, зарубіжної літератури у 2022/2023 навчальному році. URL: <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-ukrayinskoyi-movy-ukrayinskoyi-literatury-zarubizhnoyi-literatury-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/>

⁴⁵ Стратегія розвитку читання на період до 2032 року. Розпорядження КМУ від 3 березня 2023 року. «Читання як життєва стратегія». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>

⁴⁶ Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання : навчально-методичний посібник. Харків : Соняшник, 2020. 176 с.

⁴⁷ Проект стандарту вищої освіти України; перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта. Українська мова і література». 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-pershomu-bakalavrskomu-rivni-vishoyi-osviti>

діяльності знання про принципи, методи та прийоми аналізу художнього тексту (ПК 3); володіння когнітивно-дискурсивних умінь, що спрямовані на сприйняття і створення зв'язних монологічних та діалогічних текстів в усній і писемній формах, володіти методикою розвитку мовленнєвої компетенції учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт (ПК6)⁴⁸.

Культура роботи з текстом як складова фахової компетентності відображена в чинних ОПП СумДПУ імені А. С. Макаренка.

ОПП «Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)» бакалаврського рівня охоплює програмні результати підготовки, що стосуються поглиблених когнітивних та практичних умінь/навичок пояснювати, порівнювати мовні й літературні факти, явища, узагальнювати, визначати їхні подібності й відмінності, фахово оперувати українознавчими поняттями⁴⁹.

В ОПП «Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)» магістерського рівня виокремлено професійну компетентність ПК 5, що означає здатність виконувати різні види лінгвістичного, літературознавчого аналізу, реферувати, анотувати, редагувати, перекладати, укладати, нормативно вживати засоби наукової мови⁵⁰.

З урахуванням Міжнародного дослідження PISA-2018 читацької грамотності учнів увиразнюємо заняття з фахових методик у вищій школі та педагогічну практику студентів. Програми навчальних дисциплін відповідають колективній темі кафедри української мови і літератури «Текст у сучасних дослідницьких парадигмах», побудовані з урахуванням виконаних грантів ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за проектом «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» (IREX) Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів за підтримки Посольств США та Великої Британії у співпраці з МОН України та Академією Української преси.

⁴⁸ Проект стандарту вищої освіти України; другий (магістерський) рівень, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта. Українська мова і література». 2023 URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-drugomu-magisterskomu-rivni-vishoyi-osviti>

⁴⁹ Освітньо-професійна програма 014 Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова). Перший (бакалаврський) рівень. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2022. URL: https://sspu.edu.ua/images/2022/docs/opp/so_ukrayinska_mova_561dc.pdf

⁵⁰ Освітньо-професійна програма Середня освіта 014 (Українська мова і література. Англійська мова). Другий (магістерський рівень). Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2022. URL: https://sspu.edu.ua/images/2022/docs/opp/opp_serednya_osvita_ukrayinska_mova_i_literatura_a_1e061.pdf

3. Фахова практика у вимірах партнерської взаємодії

У розділі 9 Педагогічної Конституції Європи⁵¹ окреслено місце і роль педагогічної практики в системі підготовки нового вчителя, її діяльнісний (трудоий) і предметний характер. Акцентовано увагу на забезпеченні її безперервності та послідовності, а також виокремлено види практики (ознайомлювальна; виховна; навчальна; переддипломна (предметна)) та громадянську практику, що має наскрізний характер, здійснюється упродовж усіх років навчання і має на меті інтегрувати майбутнього фахівця в систему суспільних відносин.

У зарубіжних країнах, як зауважує Н. Лазаренко, практика є вагомим аспектом фахової підготовки, що спрямована на розвиток фахових компетентностей – педагогічної, психологічної, соціокультурної, комунікативної тощо. У Франції студенти першого курсу проходять практику упродовж навчання – по два дні у школі, на наступних курсах – по два тижні під керівництвом методиста (орієнтовно 18 тижнів упродовж курсу)⁵².

Фахову практику майбутніх учителів української мови і літератури в освітньо-професійній програмі Середня освіта (Українська мова і література) представлено як міждисциплінарний освітній процес, що здійснюється на засадах партнерської взаємодії педагогічного університету та закладів загальної середньої освіти, дозволяє оволодіти ключовими та предметною компетентностями, сучасними методами і формами організації навчально-виховного процесу, сприяє формуванню ціннісних орієнтирів й індивідуального стилю професійної діяльності.

Воєнні реалії скорегували перебіг практичної підготовки майбутніх учителів, що знайшло відображення в оновлених робочих програмах виробничої педагогічної практики з української мови і літератури у середній та старшій школі. Мета і функції фахової практики суттєво розширилися й ускладнилися, враховуючи наказ МОН України № 262 від 22 серпня 2022 року «Про організований початок 2022/2023 н.р. в умовах воєнного часу». Наприклад, зросла вага такої якості практиканта, як уміння слухати співрозмовника. Культура слухання, зазначає О.Ярошенкова⁵³, передбачає знання й уміле використання різних стилів і прийомів слухання, розвинуті навички концентрації уваги,

⁵¹ Pedagogical Constitution of Europe. URL: <http://www.arpue.org/index.php/uk/chasopysyevropeiski-pedahohichni-studii/pedahohichna-konstytutsiia-yevropy>.

⁵² Лазаренко Н. *Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції: монографія*. Вінниця: Друк плюс, 2019. С. 99.

⁵³ Ярошенкова О. В. *Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб.* О. В. Київ: ВЦ «Академія», 2010. С. 129–130.

емоційного самоконтролю, роботи з інформацією, дотримання етичних норм поведінки.

Важливою тенденцією розвитку освітньо-професійної програми Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова) та програми фахової практики в умовах воєнного часу стала міжрегіональна партнерська взаємодія, яку забезпечує ресурсний центр професійного розвитку вчителя української мови і літератури СумДПУ імені А. С. Макаренка у співпраці зі школами, громадами, коледжами, іншими університетами та науково-дослідницькими інституціями НАПН України. Більш детально описано в публікації⁵⁴

З метою оновлення програми практики з української мови і літератури у старшій (профільній) школі впродовж 2021–2022 років було здійснено аналіз освітніх програм і програм практик на бакалаврському та магістерському рівнях Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини та ін.; ураховано також аналітичні матеріали Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, що охоплюють результати опитування викладачів, керівників практик, сучасного стану організації практик, представлення досвіду організації практик («Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теорія і практика» (2019, <http://lib.iitta.gov.ua/718748>) «Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика» (словник, 2021) та ін.

У програмі практики означено такі фахові компетентності, як уміння розвивати в учнів необхідні мовні та лінгвістичні, літературні та естетичні компетенції, виконувати комплексний дослідницький проєкт з актуальних проблем філології, методики та інших, суміжних із філологією, галузей знань; здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями в освітньому процесі; усвідомлення рівних можливостей і гендерних питань для забезпечення освітнього простору; навички організувати освітній процес з української мови і літератури, з англійської мови та дослідницьку діяльність учнів у позакласній роботі на засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів та партнерської взаємодії; осмислювати й упроваджувати у професійну діяльність різноманітні технології навчання, методи,

⁵⁴ Семенов О. М., Вовк М. П. Педагогічне партнерство в умовах воєнних реалій: Досвід взаємодії Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України і Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4 (2). № 1–14. URL:<https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4214>

прийоми і форми роботи, оцінювання результатів навчання з метою формування мовнокомунікативної компетентності учнів.

На заняттях відповідно до оновлених у 2022 році робочих програм з методик навчання української мови і літератури в закладах загальної середньої освіти акцентуємо увагу на розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою насамперед як живим організмом, як інструментальною основою активного послуговування знаннями⁵⁵; (аналізуємо інформаційні та художні тексти для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень). Це деталізовано в п.4; 7; 9 мовно-літературної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти (2020)⁵⁶.

Шосте загальнонаціональне опитування респондентів віком 18–60 років по всій Україні, окрім окупованих територій та зон активних бойових дій, проведене у 2022 році компанією групи «Рейтинг»⁵⁷, засвідчило: за останнє десятиліття зросла кількість тих, хто вважає українську мову рідною і 57 відсотків у 2012 році до 76 відсотків у 2022 році. Російська мова за десять років втратила і 42 до 20 відсотків.

Аналіз загальнонаціонального опитування, готуючись до виробничої практики магістрів у 2022 році, доповнили участю ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури СумДПУ імені А. С. Макаренка спільно з Управлінням Державної служби якості освіти у Сумській області у проектах «Забезпечення функціонування державної мови в освітньому процесі», «Мовний форпост Сумщини» та проведення онлайн-заходу «Забезпечення функціонування державної мови в освітньому процесі» для керівників закладів загальної середньої освіти, центрів професійного розвитку педагогічних працівників Сумщини (<https://fifsf.sspu.edu.ua/news/ukrajinska-mova-na-chasi>).

Успішному проведенню виробничої практики у складних воєнних умовах сприяють гостьові лекції Г. Філіпчука, дійсного члена НАПН України, члена Центрального правління, першого заступника голови

⁵⁵ Модельна навчальна програма «Українська мова. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти / укладачі: Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

⁵⁶ Державний стандарт базової середньої освіти. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

⁵⁷ Шосте загальнонаціональне опитування: мовне питання в Україні (19 березня 2022). URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1000_ua_032022_mova_press.pdf

Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка «Україноцентризм в освітній політиці» <https://www.youtube.com/watch?v=JjKzURuVi-I&t=10656s>; участь у конкурсі «Мій Шевченко», в Поетичному марафоні «Моя Україна», в онлайн-школі «Я обираю українську» у березні та грудні 2022 року (ініціатор – засновники Громадської організації «Інноваційні обрії України» Сергій та Тетяна Шарови (<http://obrii.org.ua/>), що сприяють збереженню української культури, традицій, розвитку національно-патріотичного духу сучасної молоді; популяризують на регіональному та міжнародному рівні національно-культурну, наукову та освітню спадщину української нації.

28 березня 2023 року для студентів-практикантів, майбутніх учителів української філології відбулась лекція «М'яка сила України: розвиток мовної особистості в Австрії» Тетяни Симоненко, яка наразі працює професором-дослідником департаменту Іноземної та бізнес-комунікації WU (WIRTSCHAFTSUNIVERSITÄT WIEN), виконує обов'язки директора Центру українських дослідників у Австрії (відеозапис: <https://www.youtube.com/watch?v=1DaIdiE5DuY>).

Дослідниця презентувала книгу «Я в Австрії з Україною в серці (задокументовані історії: драматично та достовірно)», підготовлену спільно з колегами Асоціації українських науковців у Відні⁵⁸. Кожна з історій у книзі побудована в жанрі сторітелінгу й охоплює три структурні змістові компоненти: життя до війни, перший день війни, процес інтеграції в Австрії. Інтерв'юерами стали жінки – біженки з України. Більшість текстів, ґрунтуються на реальних фактах і глибоко емоційні. Такі заняття сприяють формуванню здатності до емоційного спілкування у воєнний час, пошуку нової інформації, його інтерпретації, осмислення, формулювання власних умовисновків.

Для формування компетентного читача важливі міркування знаного українського перекладача А. Содомори про повагу до слова, бесіду і спілкування: «А що таке бесіда... Це надія... Без розмови, без бесіди ... життя важко собі уявити. Бесіда – то мистецтво. То живий голос; у ньому – одна з принад бесіди. Бесіда – то руки, очі, вираз обличчя...»⁵⁹.

Залучаємо студентів до аналізу текстів, що запропоновані в підручниках «Українська мова» для 5 і 6 класів Нової української

⁵⁸ Сьогодні відбулась довгоочікувана і хвилююча гостьова лекція. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0QhknaaLjnmjipJmgTd6K4LoDRaJJHTQuwbajrgCTC4Y1J7qTZAyu5Gwf1NiXHHDTl&id=100010446093840

⁵⁹ Содомора А. Наодинці зі словом. Львів : Літопис, 1999. 480 с.

школи⁶⁰. У параграфах комплексно поєднуємо чотири блоки змісту: *Інформація, Текст, Комунікація, Мовні знання*. Стрижнем уроків є робота з текстами різних жанрів та стилів (ліричною піснею, притчею, легендою, лінгвістичною казкою, оповіданням, медіатекстом), формування текстових умінь. Добираючи тексти, враховуємо художньо-естетичний рівень, гуманістичний зміст, педагогічну цінність і виховний ефект, відповідність віковому періоду, визначений обсяг.

Роботу з текстами у підручниках пропонуємо в кількох напрямках: напрям «Обговорюймо» актуалізує й поглиблює знання про текст; напрям «Виконуймо завдання» заохочує простежити, як мовні поняття «працюють» у контексті, спонукає редагувати або створювати власний творчий продукт. Таким чином, комплексно розвиваємо мовну, мовленнєву, життєві чи ключові компетентності. Застосовуємо прийоми розвитку критичного мислення: читання з маркуванням, читання з передбаченням, сенкан, дискусію, кластер, асоціативний куш.

На вебінарах, що були проведені у співпраці із Миколаївським, Сумським, Чернівецьким інститутами післядипломної педагогічної освіти, обласними Центрами професійного розвитку педагогічних працівників Сумської області демонстрували пілотні матеріали підручників «Українська мова» для 5 і 6 класів Нової української школи з урахуванням принципів інтерактивності, текстоцентризму, «м'якої» інтеграції, зокрема інфомедійної грамотності.

Війна, інформаційні атаки в кіберпросторі заактуалізували принцип інфомедійної грамотності, що ґрунтується на критичному мисленні, основах медіабезпеки, інформаційної гігієни, вміннях долати кіберризик при роботі в глобальній мережі. Тому до завдань виробничої педагогічної практики у 2022–2023 навчальному році, додали і такі, як: вироблення у студентів практичних умінь і навичок моделювати різні види уроків, застосування цифрових сервісів та онлайн-інструментів навчання української мови і літератури, англійської мови в закладах загальної середньої освіти; організація і проведення гурткової роботи, виконання методичної, пошуково-дослідної роботи з інфомедійної грамотності; ознайомлення з роботою методичних об'єднань учителів педагогічної ради школи в умовах війни.

Прикладом ефективної партнерської взаємодії в умовах неформальної освіти студентів філологічних факультетів є проєкт «Інфомедійна

⁶⁰ Семенов О. М., Дятленко Т. І., Біляшник М. Д., Волницька В. В. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль : Астон, 2022. 336 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1645-ukrmova-5-klas-semenog.html>

⁶¹ Семенов О. М., Калинич О., Дятленко Т. І., Біляшник М. Д., Волницька В. В. Українська мова : підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль : Астон, 2023. 336 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/2594-ukrmova-6-klas-semenog.html>

грамотність студентів-філологів», який здійснювали спільно з Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича⁶². Зокрема, розділ навчальної дисципліни «Методика навчання української мови в закладах загальної середньої освіти» увиразнили розглядом питань різноманітних стратегій і тактик ефективної комунікації, диспутів, культури медіагігієни, обговорення етикету повідомлень засобами колективної комунікації в режимі конференції та в чатах; дотримання лінгвоєкологічної норми, толерантної комунікації в мережевому просторі.

Відповідно до угоди між Українським мовно-інформаційним фондом Національної академії наук України та ресурсним центром кафедри української мови і літератури СумДПУ імені А. С.Макаренка у 2022 році було розроблено WEB-портал «Мультимедійний словник з інфомедійної грамотності» та платформу «Трансдисциплінарний кластер «МЕДІА&КАПСУЛІ»⁶³. Програмні продукти в умовах інформаційної війни дозволяють вирішувати специфічні завдання за допомогою інтерактивних методів, як показує аналіз, сприяють формуванню м'яких навичок (soft skills) роботи з медіатекстом, що означено у Плані відновлення України (<https://recovery.gov.ua/>)

Характеристика лексем *булінг, відеоблог, гаджет, онлайн-шахрайство, цифровий слід, фактчекінг, чат-бот* ґрунтується на основі концепції інфомедійної грамотності Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів IREX. Особливо жваво стали використовувати словник з метою раціонально споживати медіаконтент, відрізнити факти від суджень, ідентифікувати емоційний вплив медіа, виявляти маніпулятивний контент, фейки, володіти прийомами комунікативної взаємодії.

З метою неформальної освіти майбутніх учителів у складних умовах воєнного часу актуалізувалась співпраця ресурсного центру з громадськими організаціями. Спільно з ГО «Міжнародна асоціація сучасної освіти, науки та культури» (м. Умань) партнерську взаємодію спрямували на створення лінгвопсихологічного інструментарію формування медіаграмотності здобувачів різних рівнів освіти, що сприяло зміцненню ментального здоров'я населення в умовах війни й післявоєнного стану,

⁶² Семеног О., Кульбаська О. Формування м'яких навичок студентів-філологів у міжрегіональному проєкті з інфомедійної грамотності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. № 4 (108). С. 231–248. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2193>

⁶³ Широков В. А., Загнітко, А. П., Надутенко М., Надутенко М., Семеног О. М. та ін. Віртуальна лексикографічна лабораторія. *Мультимедійний словник з інфомедійної грамотності*. Український мовно-інформаційний фонд НАН України. 2022. URL: <https://lcorp.ulif.org.ua/InfoMediaVLL/>

міжкультурному діалогу між різними соціальними групами в Україні задля розбудови соціальної згуртованості та стійкості.

Суспільний запит зумовив співавторів у березні 2022 р. розпочати реалізацію проєкту «Викладання в умовах війни» (<https://www.youtube.com/watch?v=McAzZwBITjk>), волонтерських проєктів, у т.ч. міжнародного («Урок для дітей України (під час і після війни)»: <http://surl.li/bwrgzw>). Результатом є укладені «Психопедагогічні рекомендації для роботи з дітьми 6–11 років (під час і після війни)»: випуск 1, випуск 2: <http://surl.li/bwrzz> і проведений цикл вебінарів-тренінгів у співпраці з “Fundacja Edu SEN” (Республіка Польща), Stowarzyszenie Klanza (Республіка Польща) (<http://surl.li/bwsad>).

До робочих програм виробничої педагогічної практики з української мови і літератури у середній та старшій школі за проєктом Еразмус+Жан Моне Модуль «Європеїзація докторських програм у галузі теорії освіти на засадах міждисциплінарного та інклюзивного підходів», які виконувала кафедра української мови і літератури в СумДПУ імені А. С. Макаренка у 2018–2021 рр., було також включено питання з академічної доброчесності, співпраці університету і школи, інклюзивної освіти, формування “soft skills” здобувачів щодо розвитку критичного мислення, готовності до самоосвіти і самовдосконалення впродовж життя, навичок міжособистісної взаємодії в освітньому середовищі, що є ключовими у Стратегічному плані-концепції СумДПУ імені А. С. Макаренка.

Результати практики засвідчили якісні зміни у формуванні фахових компетентностей майбутніх учителів, чому сприяла системна педагогічна взаємодія з учителями, викладачами кафедри, науковцями, Управлінням Державної служби якості в Сумській області, громадськими організаціями, неформальна освіта здобувачів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає підстави зробити такі висновки. 2022 рік став жорстоким випробуванням для української освіти. Віра в Україну і перемогу посилюється, якщо у вчителів української філології, які формують національно-патріотичні якості молодих громадян сформовані стресостійкість, аналітичне і критичне мислення, основи культури читання.

З’ясовано, що з утвердженням державницької, націєтворчої ролі української мови і мовної стійкості переосмислюється в умовах війни і місія філологічної освіти. Європейські пріоритети та європейський досвід важливий для оновлення української філологічної освіти. Означені тенденції євроінтеграції і формування європейської

ідентичності, культури безпечної поведінки, полікультурності, цифровізації, читання як життєвої стратегії увиразнюють готовність учителя-філолога до професійної діяльності в умовах невизначеності чи нестандартних ситуаціях освітнього процесу.

В організації освітнього процесу в українських закладів вищої освіти доцільно враховувати і такі кращі практики та цінності європейського досвіду, як збереження національної мови й досвіду національної освіти; цифровізація освітнього процесу, активізація міжнародного співробітництва й академічної мобільності; співпраця із замовниками освітніх послуг; взаємодія освіти та науки; викладання фахових дисциплін як державною мовою, так і іноземною мовою.

Результати PISA – 2018, національних звітів щодо ЗНО спонукають викладачів закладів вищої педагогічної освіти здійснювати пошук дієвих інструментів у підготовці майбутніх учителів до формування читацької грамотності учнів. Фахову-методичну підготовку до формування читацької грамотності та мовної стійкості учнів розглядаємо як спеціально організований освітній процес, що здійснюється з урахуванням особистісного, компетентнісного, діяльнісного, текстоцентричного підходів.

Фахову практику визначено наскрізним компонентом системи підготовки майбутніх учителів української мови і літератури в педагогічному університеті. В умовах воєнного часу важливо розглядати фахову практику представлено як міждисциплінарний освітній процес, що здійснюється на засадах партнерської взаємодії закладів вищої педагогічної та загальної середньої освіти, науково-дослідних інституцій, що дозволяє оволодіти глибше ключовими компетентностями навчання української мови і літератури, сприяє формуванню ціннісних орієнтирів й індивідуального стилю професійної діяльності.

У перспективі передбачаємо окреслити компетентнісні засади проходження фахової практики з урахуванням євроінтеграційних процесів, окреслити сучасні виклики щодо запровадження педагогічної інтернатури як форми післядипломної практики та адаптації до професійної діяльності молодого вчителя.

АНОТАЦІЯ

У науковому дослідженні на основі аналізу, узагальнення, інтерпретаторсько-аналітичного, прогностичного методів окреслено деякі аспекти європейських пріоритетів та національні практики підготовки майбутніх учителів української філології в умовах війни з урахуванням педагогічного партнерства. З'ясовано європейські цінності щодо підготовки майбутніх учителів-філологів, важливі для оновлення освітніх програм підготовки майбутнього вчителя української філології;

схарактеризовано деякі аспекти фахової підготовки, фахової практики у вимірах педагогічного партнерства ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка зі стейкхолдерами.

З'ясовано, що з утвердженням державницької, націєтворчої ролі української мови і мовної стійкості переосмислюється в умовах війни і місія філологічної освіти. Європейські пріоритети та європейський досвід важливий для оновлення української філологічної освіти. Означені тенденції євроінтеграції і формування європейської ідентичності, культури безпечної поведінки, полікультурності, цифровізації, читання як життєвої стратегії увиразнюють готовність учителя-філолога до професійної діяльності в умовах невизначеності чи нестандартних ситуаціях освітнього процесу.

Доведено, що в організації освітнього процесу в українських закладах вищої освіти доцільно враховувати і такі кращі практики та цінності європейського досвіду, як збереження національної мови й досвіду національної освіти; цифровізація освітнього процесу, активізація міжнародного співробітництва й академічної мобільності; співпраця із замовниками освітніх послуг; взаємодія освіти та науки; викладання фахових дисциплін як державною мовою, так і іноземною мовою.

Результати PISA -2018, національних звітів щодо ЗНО спонукають викладачів закладів вищої педагогічної освіти здійснювати пошук дієвих інструментів у підготовці майбутніх учителів до формування читацької грамотності учнів. Фахову практику в умовах воєнного часу важливо розглядати фахову практику представлено як міждисциплінарний освітній процес, що здійснюється на засадах партнерської взаємодії закладів вищої педагогічної та загальної середньої освіти, науково-дослідних інституцій, що дозволяє оволодіти глибше ключовими компетентностями навчання української мови і літератури, сприяє формуванню ціннісних орієнтирів й індивідуального стилю професійної діяльності.

Література

1. Барсукова О. У топі – «Право» та Львівська політехніка. Перші результати вступної кампанії-2022. *Українська правда*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/10/19/250913/>

2. Текст у дослідницьких парадигмах: теорія і практика: [колективна монографія]: за заг. ред. О. М.Семенов. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. 248 с.

3. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Реформування навчальних програм: більше запитань, ніж відповідей. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 2. С. 112–119.

4. Відомості про самооцінювання. Освітньо-професійна програма Середня освіта 014 (Українська мова і література. Англійська мова) другий (магістерський рівень). Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2020 URL: https://sspu.edu.ua/images/2020/doc/09/zviti_pro_samoocinyuvannya_opp_serednya_osvita_ukrayinska_mova_i_literatura_angliyska_mova_4dce6.pdf

5. Державний стандарт базової середньої освіти (2020). Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

6. Європейський простір вищої освіти: параметри та експертизи : навчальний посібник / укладачі : Батечко Н. Г., Бульвінська О. І., Локшина О. І., Мосьпан Н. В., Проценко О. Б., Сисоєва С. О., Соколова І. В. ; за ред. Сисоєвої С. О. Київ, 2020. 152 с.

7. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. докт. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт. 273 с.

8. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.

9. Кайдаш, А., Хомич, В. (2023). Соціально-лінгвістичні домінанти підготовки здобувачів освіти в умовах війни. Scientific Collection “*InterConf*”. № 145. С. 181–187. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2595>

10. Клочко Т. В. Росса О. В. Формування мовної стійкості здобувачів вищої освіти в умовах війни “*Young Scientist*”. 2023. № 1.1 (113.1). С. 23–26.

11. Коломієць Д. І., Івашкевич В. М., Грицак А. В., Добринський В. С., Хомік О. М. Необхідність вивчення європейського досвіду організації освітнього процесу в умовах воєнного стану та в післявоєнний час. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реальність та перспективи*. 2022. С. 164–167. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39095/Kolomiets_Ivashkevych_.pdf?sequence=1

12. Кремень В. Г. Підготовка вчителя: виклики і відповіді: За результатами наукової доповіді на засіданні Стратегічної сесії керівників закладів вищої освіти, 1 березня 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. № 5 (1). С. 1–6. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5104>

13. Кулик О. Формування мовної стійкості здобувачів вищої освіти на заняттях з української мови: доведення потреби. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2020. № 16. DOI: <https://doi.org/>

10.18372/2411-264X.16.14681. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/14681>

14. Лазаренко Н. *Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції: монографія*. Вінниця : Друк плюс, 2019. 324 с.

15. Ліпич В. М., Кузьменко О. Ю., Беркешук І. С. Філологічна наука й освіта України в умовах війни та глобальних викликів розвитку. *Академічні візії*. 2023. Вип. 16.

16. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 607 с.

17. Методичні рекомендації щодо викладання української мови, української літератури, зарубіжної літератури у 2022/2023 навчальному році. URL: <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-ukrayinskoyi-movy-ukrayinskoyi-literatury-zarubizh-noyi-literatury-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/>

18. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти / укладачі: Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-roetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

19. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018. кол. авт.: М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін.; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с.

20. Освітньо-професійна програма 014 Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова). перший (бакалаврський) рівень. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2022. URL: https://sspu.edu.ua/images/2022/docs/opp/so_ukrayinska_mova_561dc.pdf

21. Освітньо-професійна програма Середня освіта 014 (Українська мова і література. Англійська мова) другий (магістерський рівень). Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2022 URL: https://sspu.edu.ua/images/2022/docs/opp/opp_serednya_osvita_ukrayinska_mova_i_literatura_a_1e061.pdf

22. Офіційні звіти про проведення ЗНО. Український центр оцінювання якості освіти. URL: <https://testportal.gov.ua/ofzvrit/>

23. PISA-2018. Результати. (Том I). Що учні знають та вміють робити: Міжнародний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 (переклад українською мовою) / переклад. : Ларіна Т. В. ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 324 с.

24. Проект стандарту вищої освіти України; перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта. Українська мова і література», 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-pershomu-bakalavrskomu-rivni-vishoyi-osviti>

25. Проект стандарту вищої освіти України; перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта. Українська мова і література», 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-pershomu-bakalavrs komu-rivni-vishoyi-osviti>

26. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

27. Салтикова Т. О. Особливості організації професійної підготовки вчителів у Франції. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 38. С. 182–187. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/38.36> 24.

28. Семенов О. М. Підготовка майбутнього учителя рідної мови як культуромовної особистості: досвід Швеції. *Педагогічні технології: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 9–10 (123–124). С. 361–371.

29. Семенов О. М., Вовк М. П. Педагогічне партнерство в умовах воєнних реалій: Досвід взаємодії Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України і Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4 (2). С. 1–14. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4214>

30. Семенов О. М., Дятленко Т. І., Білясник М. Д., Волницька В. В. : підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль : Астон, 2022. 336 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1645-ukrmova-5-klas-semenog.html>

31. Семенов О. М., Калинич О., Дятленко Т. І., Білясник М. Д., Волницька В. В. Українська мова : підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль : Астон, 2023. 336 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/2594-ukrmova-6-klas-semenog.html>

32. Семенов О., Кульбабська О. Формування м'яких навичок студентів-філологів у міжрегіональному проекті з інфомедійної грамотності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми. 2021. № 4 (108). С. 231–248. <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2193>

33. Семенов, О. М., Вовк, М. П., Дятленко, Т. І., Громова, Н. В. Фахова практика майбутнього вчителя-філолога: традиції та інновації: навчальний посібник. Київ : Талком, 2021.

34. Содомора А. Наодинці зі словом. Львів : Літопис, 1999. 480 с.

35. Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання : навчально-методичний посібник. Харків : Соняшник, 2020. 176 с.

36. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року. Розпорядження КМУ від 3 березня 2023 року. «Читання як життєва стратегія» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>.

37. Стрелок Н., Самлюк А., Мітькіна Є. Відмінність і подібність систем вищої філологічної освіти України та європейських держав. *Академічні візії*. 2023. Вип. 18.

38. Сьогодні відбулась довгоочікувана і хвилююча гостьова лекція. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0QhknaaLjnmjipJmgTd6K4LoDRaJHTQuwbajrgCTC4Y1J7qTZAYu5Gwf1NiXNHDTI&id=100010446093840

39. Текст у дослідницьких парадигмах: теорія і практика : колективна монографія / за заг. ред. О. М. Семенов. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. 248 с.

40. Теоретичні і методичні засади організації практики у закладах вищої педагогічної освіти: аналітичні матеріали. М. П. Вовк, Ю. В. Грищенко, С. О. Соломаха, Н. О. Філіпчук; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. 2022. 278 с.

41. Широков В. А., Загнітко, А. П., Надутенко М., Надутенко М., Семенов О. М. та ін. Віртуальна лексикографічна лабораторія «Мультимедійний словник з інфомедійної грамотності». Український мовно-інформаційний фонд НАН України. 2022. URL: <https://lcorp.ulif.org.ua/InfoMediaVLL/> (дата звернення: 15.09.2022).

42. ШОСТЕ загальнонаціональне опитування: мовне питання в Україні (19 березня 2022). URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1000_ua_032022_mova_press.pdf

43. Харченко І. І. Теоретичні та прикладні аспекти розвитку філологічної освіти В УКРАЇНІ та в країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 38. Т. 1. С. 4. URL: <http://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/7860>

44. Ярошенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. С. 129–130.

45. Belichenko O., Semenog O. European experience and Ukrainian practices of ensuring academic integrity Media4u Magazine. 2023. C. 2–6. URL: <http://www.media4u.cz/aktualvyd.pdf>

46. Global Education First Initiative URL: <http://www.unesco.org/new/en/gefi/home/>).

47. Göteborgs universitet. URL: [spraket/var-forskarutbildning](http://www.gu.se/spraket/var-forskarutbildning).

48. Pedagogical Constitution of Europe. URL: <http://www.arpue.org/index.php/uk/chasopysyevropeiski-pedahohichni-studii/pedahohichna-konstytutsiia-yevropy>.

49. Recommendation N R (1998) 6 of the Committee of Ministers of the Council of Europe “On Modern Languages” Council of Europe (1998). Committee of Ministers of the Council of Europe; Recommendations, Measures, International document dated 17.03.1998 No. R (98) URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_725

50. Rome Ministerial Communiqué, 2020. URL: <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2020/09/Preview-of-the-2020-Rome-Ministerial-Communiqu%C3%A9.pdf>

51. The new Ukrainian law on education: a major impediment to the teaching of national minorities’ mother tongues. URL: <http://assembly.coe.int>

Information about the author:

Semenog Olena Mykolaivna,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Ukrainian Language and Literature Department
of the Faculty of Foreign and Slavic Philology
Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko
87, Romenska str., Sumy, 40002, Ukraine